

Ján Jesom: A ešte letiace tiene

(Neznámy pokus Š. Krčméryho o román)¹

ANNA ZELENKOVÁ (PRAHA)

Z heuristického pohľadu by sa mohlo zdať, že dielo najvýznamnejších osobností slovenskej literatúry 19. a prvej polovice 20. storočia je už uzatvorené, no predsa len nové nálezy a sprístupňovanie neznámych dobových prameňov, korešpondencie, rukopisov a najrôznejších záznamov poukazujú na dôležitosť archívneho výskumu ako integrálnej súčasť modernej literárnej histórie. V prípade Štefana Krčméryho, ktorého texty už boli podrobne zdokumentované, textologicky podchytené a interpretované vo vybraných spisoch a ďalších edíciách, sú nové rukopisné objavy, vzhľadom k vysokému stupňu archívneho spracovania o to prekvapujúcejšie, že tieto texty potvrdzujú autorovu odbornú erudíciu a jeho postavenie popredného literárneho historika a teoretika, ale aj spisovateľa a arbitra slovenskej kultúry aj v 30. rokoch. Napríklad doteraz nebola známa korešpondencia Š. Krčméryho s T. G. Masarykom, ktorá je uložená v Archíve Kancelárie prezidenta republiky v Prahe,² a práve v liste z 18. 4. 1933, ktorý Krčméry napísal Masarykovi zo svojho štvormesač-

¹ Text vznikol v rámci grantového projektu Vzájemnosť a nezájemnosť. Sondy do česko-slovenských literárnych vzťahů (identifikačný kód projektu IAA900920702). Ďakujem za cenné pripomienky k interpretácii daného rukopisného textu prózy od prof. P. Petrusa a za konzultácie k osobnosti Š. Krčméryho s doc. A. Maťovčíkom, ktorý mi zasa poskytol cenné informácie k životu a dielu autora. O náleze rukopisu som informovala aj v referáte prednesenom na konferencii *Obraz – slovo – zvuk* (UKF v Nitre, máj 2007), ale chcem naň v skrátenej podobe upozorniť aj v českom prostredí a pridávam úryvok z doteraz neznámeho umeleckého textu.

² Korešpondencia Š. Krčméryho T. G. Masarykovi je uložená v Archíve Kancelárie prezidenta republiky v Prahe, fond Š. Krčméry (D 7822/35). Korešpondencia bola publikovaná: ZELENKOVÁ, Anna: „*Trúfal som si obrátiť svet naruby*“ (Š. Krčméry a jeho kontakty s T. G. Masarykom). In: *Kultúra a súčasnosť* 4. Zošity č. 9/2006. Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra 2006, s. 64–78.

ného pobytu (finančne mu ho zabezpečil T. G. Masaryk a zorganizovala Alice Masaryková) v Ženeve, tvrdil: „*Píšem román akýsi – vedľa svojej literárnej histórie...*“³ Aj na základe tejto informácie bol uskutočnený výskum po pražských archívoch s cieľom hľadania textu, ktorý mohol byť (ako sa predpokladalo) založený a zabudnutý v niektorej z pražských pozostalostí. Krčméry bol známy tým, že rozposielal na posúdenie svoje rukopisné texty rôznym literárnovedným osobnostiam, s ktorými pracoval a viaceré z nich sa objavili až po rokoch. Takto som v pozostalosti A. Pražáka našla text z roku 1935 *Možnosti československej prozódie*⁴ a v pozostalosti T. G. Masaryka rukopisný literárnoteoretický text *Vajanský*⁵. Spolu s ním bola založená aj malá obálka, v ktorej sa nachádzal text umeleckej prózy *A ešte letiace tiene*⁶, o ktorej budem informovať a pokúsim sa aj o jej zatiaľ stručnú interpretáciu.

Na obálke, v ktorej je rukopis vložený, je rukou napísané označenie – román. Je to prekvapujúce, pretože v žánrovom kontexte jeho prozaickej tvorby ide vlastne o nezvyčajný pokus. Próza vznikala v období Krčméryho ženevského pobytu, vymedzenom koncom januára 1933 a májom 1933, prípadne v nasledujúcich mesiacoch už počas pobytu v Prahe, kde býval a pracoval určitý čas po návrate zo Ženevy. Krčméry text napísal na vytrhnuté listy (štvorcikované) z bloku malého formátu, v rozsahu 192 strán (písané iba po jednej strane). Rukopis, ktorý je napísaný čiernym atramentovým perom, je relatívne dobre čitateľný, takmer bez opráv a škrtov, ale miestami sú určité výkyvy v čitateľnosti, a predsa len sú niektoré pasáže takmer nečitateľné (na niektorých miestach je atrament aj rozmazaný), dokonca napísané iným rukopisom (písané manželkou, ako sám napísal v jednom z listov T. G. Masarykovi, 18. 4. 1933: „... *píšeme ho, lebo žena mi pri tom pomáha*“).⁷

Krčméryho próza vznikla na základe intenzívneho osobného zážitku z pobytu v Ženeve. Jej výrazný autobiografický základ, ktorý vyplýva aj

³ Tamže, s. 75.

⁴ ZELENKOVÁ, Anna: *Slovenská prozódia a verzifikácia v rukopise Štefana Krčméryho (1935)*. Praha, Slovanský ústav – Euroslavica 2006.

⁵ ZELENKOVÁ, Anna: *Poznámky k interpretácii neznámeho rukopisu Š. Krčméryho „Vajanský“*. In: *Trináct let po. Trináct rokov po*. Brno, Ústav slavistiky FF MU 2006, s. 273–282.

⁶ Rukopis sa našiel v pozostalosti T. G. Masaryka uloženej v Archíve Ústavu TGM AV ČR, fond TGM, Kultúra, č. 443.

⁷ Porov. pozn. 2, s. 75.

z topografického vymedzenia, obsahuje znaky umeleckej lyrizovanej prózy, resp. naturizmu, ktorý prevládal v slovenskej literatúre 30. rokov. Tento ideovo-umelecký prúd je v domácom kontexte spojený s hľadaním moderného výrazu románovej štruktúry, s psychologizáciou, lyrizáciou a v prípade Krčméryho autorskej metódy aj s intuíciou, náznakom a detailom, so sfilozofičtením poetiky a štýlotvorným lyrizmom, ktorý sa svojím alegorickým exponovaním myšlienkových a mravných hodnôt na ose dobra a zla odlišuje od vypätého expresionizmu D. Chrobáka alebo Švantnerovho a Ondrejovho využívania duchovných symbolistických princípov v prírode. S tým súvisí aj autorovo úsilie o „*nový žáner epizovanej eseje, ktorá je umeleckou evokáciou i teoretickým výtvorom v jednom ťahu*“.⁸ Titul rukopisnej prózy je literárnou reminiscenciou na román S. H. Vajanského. Intertextuálna súvislosť je tu zvýraznená aj časovým určením vymedzeným dátumami vzniku oboch diel. Vajanského *Letiace tiene* boli publikované v roku 1883 a presne po pol storočí Krčméry napísal rukopis svojej prózy *A ešte letiace tiene*, ktoré akoby osudovo ostali iba v rukopise a zabudnuté.

Jednou z postáv, ktorá je daná do popredia, je autobiografická postava mladého Slováka, študenta teológie a začínajúceho literáta, ktorý sa nielen v „reálnom“ deji a prostredí, ale aj vo svojich víziách a snoch stretáva (alebo na nich odkazuje) na konkrétnom mieste (Ženeva) a vo fiktívnom čase s francúzskymi, anglickými a nemeckými romantikmi a filozofmi (J. J. Rousseau, G. G. Byron, Voltaire, Spinoza, W. Leibnitz atď.) a hovorí s nimi o vzťahu človeka k Bohu, viere a k svetu vôbec. Rukopis je nasýtený citátovosťou, literárnymi reminiscenciami a alúziami na konkrétne historické postavy, spisovateľov, filozofov alebo ich diela.

V autorovom rukopisnom texte sú zaujímavé dve hľadiská – filozofické a estetické, z ktorých môžeme k textu pristupovať: 1. filozofické hľadisko vyplýva zo vzdelania Š. Krčméryho ako teológa, panteistu. Rukopis je silne ovplyvnený týmto vzdelaním a Krčméryho náboženskou orientáciou, ktorá vnáša do textu výrazné napätie a plno vnútorných rozporov, v ktorých je viditeľný odraz autorovej vlastnej životnej situácie. Práve v týchto rozporoch ide o vnútorné oslobodenie sa, odrážajúcu sa v opozíciách časovosť–večnosť, ukončenosť–trvácnosť. Tu sa odrážala jeho schopnosť sebareflexie, pretože v týchto úvahách si Krčméry ujasňoval svoju vlastnú životnú situáciu a vedomie svojej smrteľnosti. Metaforická

⁸ ŠTEVČEK, Ján: *Štefan Krčméry naturista*. In: J. Š.: *Literárno-historické study*. Bratislava, Národné literárne centrum 1996, s. 41.

pozícia autorského subjektu na hrane života prezrádza jeho krízu vnímania sveta. Krčméry, ktorý sa štylizuje do postavy slovenského študenta v cudzine, vedie neustály vnútorný zápas aj o seba, a to tak, že dialogicky polemizuje o bytí či nebytí, o svojej viere alebo neviere v Boha. 2. estetické hľadisko vychádza z Krčméryho literárnokritických a umeleckých názorov ovplyvnených vitalizmom a iracionálnou filozofiou H. Bergsona a B. Croceho. Autorova pozícia literárneho kritika a znalca svetovej literatúry, ktorý sa intuitívne vciťuje do svojich literárnych postáv, súvisí s jeho vnútorným naladením a ovplyvňuje najmä jeho subjektívnu interpretáciu postáv z panteónu svetovej literatúry a filozofie. Napríklad Krčméryho vzťah k Rousseauovi sa neodvíja z analytického pochopenia filozofových textov, naopak, jeho „mediálna“ interpretácia zámerne nehovorí o faktografických a kauzálnych súvislostiach. Asociatívne rozvíja špecifické skryté postrehy, ktoré sú u Krčméryho a Rousseaua analogické, ako napr. svojrázny postoj k jedinečnosti prírody, rešpektovanie univerzálnosti sveta alebo projekcia vesmírnej dimenzie, do ktorej je vložený ľudský subjekt.

Krčméry sa snaží v románovom tvare harmonicky skĺbiť svet ideí reprezentovaný postavami, či už reálnymi, alebo fiktívnymi (literárne postavy), a svet fikcie, predstáv a nálad, ktorý je vytvorený lyrickými opismi prostredia, prírody a s tým súvisiacim navodením atmosféry, ktorá silne aj dejovo ovplyvňovala duševný stav postáv. Autorovi nešlo iba o opis prírody, ale najmä o inšpiráciu, ktorú postavy z prírody čerpali. Alpská príroda bola pre nich vyslobodením, očistením sa. Štýl je charakteristický subjektivitou výrazu a zážitkovosťou, ktorá tu má prednosť pred výkladovosťou a kultúrohistorickou faktografickosťou. Krčméryho pokus o román je moderný vo výraze, jeho žánrový synkretizmus, ktorý sa približuje k esejizmu, prináša originálne štylizácie v podobe uvoľneného asociatívneho radenia myšlienok a postrehov, ktoré prerastajú do stále nových a nikdy sa neopakujúcich obrazov: autor vytvára svoj románový svet obrazným jazykom, princípom metaforickej skratky (akoby celý život Krčméryho i jeho románových postáv prebiehal v skratke) založenej na špecifickosti detailu, ktorý vedie k vystihnútiu jedinečnosti a k pochopeniu vnútornej podstaty veci.

Krčméryho sklon k analytickej a k detailizovaniu sa prejavil v kompozičnej fragmentárnosti textu, v jeho asociatívnej a mozaikovitej, ktorá má až extrémne požiadavky na čitateľskú recepciu. V každej postave je prítomný aj kus Krčméryho trápenia. Jediným liekom je pre autora i pre postavy písanie. Postavy neustále prežívajú svoje vízie, sny, bolesti,

sú „rozpoltené“ a pohybujú sa medzi životom a smrťou: „*sny jeho i bdenie obrazov vnútra jeho bolo, rozlätého na dve poly*“,⁹ píše o svojom hrdinovi Krčméry. Postavy charakterizuje určitá rozdvojenosť, niekedy až schizofrenickosť, akési „*vedomie svetla i vedomie tmy*“.¹⁰ J. Vanovič upozornil na to, že po roku 1932 sa mení Krčméryho prozaická poetika, veta sa syntakticky a štylisticky uvoľňuje z dobových estetických konvencií, pojmovosť a definičné jadro esejistického výrazu je oslabené, posilňuje sa ikonickosť a metaforika a slovo sa stáva „*básnickým, priam röntgenovo vidiacim*“.¹¹ V naturistickom chápaní bola schopnosť intuitívneho prenikania k zmyslu a k podstate vecí, tak ako ju rozvíjal Krčmérymu blízky Croce alebo Bergson, špecifickou metódou, ktorá oslobodzovala Krčméryho texty „*v štádiu nielen zatemňujúceho, ale i rozputávajúceho sa vedomia*“¹² z uzatvorených hraníc racionalizmu.

Jednou z postáv, na ktorú je dej románu sústredený, je postava slovenského študenta, jeho subjektívne zážitky, dialógy s ostatnými fiktívnymi aj „reálnymi“ postavami, najmä na jeho vnútorný emocionálny svet, a to so všetkými jeho trápeniami, bolesťami, samotou, ale aj šťastím. Práve v tejto postave je zreteľné intertextuálne prelínanie jednotlivých dejov, svetov, ideí a literárnych alúzií. Študenta možno zaradiť do týchto tematických línií:

1. vzťah študent – autor (spätosť vnútorného sveta, spoločné smútky, emotívne prežívanie, dochádza k prelínaniu autora s postavou – prostredníctvom postavy a jej osamotenosti a smútku sa autor sám vykupuje zo svojich trápení, vyznáva sa zo svojich reálnych pocitov a bolestí);
2. vzťah študent – spisovateľ/filozof (je založený na vzájomných stretnutiach a rozhovoroch, na blízkosti študenta s názormi a filozofiou týchto postáv, študent má k nim blízko, k ich vnímaniu sveta – prostredníctvom toho sa s nimi vyrovnáva aj samotný Krčméry);
3. vzťah študent – literárna postava ako súčasť deja (ide o postavu Manfreda – opäť ide vlastne o vyrovnávanie sa autora s danou literárnou postavou, dajú sa nájsť silné analógie medzi Manfredom-Byronom a študentom-Krčmérym – spoločné nielen literárne, ale aj „reálne“ osudy – putovanie, samota, duševná rozorvanosť, hľadanie seba samého, životné trápenie).

⁹ Citované z rukopisu originálu.

¹⁰ Tamže.

¹¹ VANOVIČ, Július: *Štefan Krčméry: nositeľ nielen hodnôt, ale aj výstrah*. In: kolektív autorov: *Rodinné striebro*. Bratislava, F.R.&G. 2006, s. 28.

¹² Tamže, s. 27.

Najvýraznejšie sa v danej viacvrstvovosti textu ukazuje analógia Krčméry – Byron. Krčméry sa ako autor obracal intuitívne na osamotených romantikov. Identifikoval sa najmä s Byronom ako s pútnikom, ktorý videl východisko pre svoju duševnú bolesť v prírode, práve v nej nachádzal slobodu a východisko zo samoty i smútku. Tak ako sa Byron identifikoval so svojou postavou Manfreda, prostredníctvom ktorého odkrýval svoju vnútornú krízu, tak si aj Krčméry vytvoril postavu vnútorne rozorvaného, osamoteného študenta, ktorý hľadá sám seba, odkrýva svoj vzťah k Bohu, svetu či k domovu. Identifikácia študent/Krčméry – v analógii – Manfred/Byron sa odhaľuje v odkrývaní chaosu v duši študenta, v jeho duševnom rozporení, putovaní po krajine i v samotných dialógoch. Byron sám začal písať Manfreda (október 1816) pri Ženevskom jazere, silne ovplyvňujúcim aj Krčméryho, ktorý sa inšpiroval jeho literárnym vyrovnávaním sa práve cez postavu Manfreda so svojou duševnou rozorvanosťou. Aj jemu bola v tomto texte práve príroda očisťujúcim prvkom, ktorý ho zbavuje samoty a „lieči dušu“. Aj S. Šmatlák, ktorý vyzdvihuje prítomnosť prvkov romantického rousseaizmu v myšlienkovom systéme slovenského naturizmu, uvádza, že tieto prvky boli výrazne modernizované a prispôbované aktuálnym potrebám žánrového a ideového vývoja, domácej kultúrnej situácii.¹³

Krčméry, ktorý vychádzal zo slovenskej lyrizovanej prózy, je v tomto texte žánrovo nezaraditeľný – nájdeme tu náznaky nielen naturistického a psychologického expresionizmu, ale aj intenzívneho romantického pátosu a baladickosti. No aj napriek tomu sa od týchto označení žánrovo vzdáľuje – daný text možno nazvať román vnútorného sveta zachytávajúci vonkajšie udalosti, je to aj román osobnej retrospektívy, román krízy intelektuála, ktorý túži po istote a harmónii, je to aj román polytematický, v ktorom prelínanie časových rovín (experimentuje s prelínaním času fabule a času sujetu) vytvára svojrázny slovesný tvar, ktorý je aj v kontexte Krčméryho próz výnimočný a ktorý obnovuje, ale aj destabilizuje možnosti románového žánru.

Pripojený krátky úryvok z textu, vybraný z nájdeného rukopisu, je uverejňovaný s minimálnymi úpravami v súlade so súčasnou jazykovou normou. Riadim sa zásadami pre vydávanie literárnych textov uverejnenými v Literárnom archíve (Martin, 1965).

¹³ ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť*. Bratislava, Tatran 1988, s. 521.

Ján Jesom

A ešte letiace tiene (Jar v Alpách)

Lord Byron otvoril dvere i obloky nad stĺpmi, ktoré niesli poschodie jeho vily od jazera. Pery mocne stisol a rozšíriac nozdry vdýchol hlboko jarný vzduch. O Ženeve hútal, keď hľadel na ňu z tohoto úbočia dedinky Cologny. Slnce horelo nad mestom a iskrilo sa na jazere ako rozmrvené sklo i hútal, prečo má Ženeva slnce, okolo svojho erbu, lúče snečné, všetkými smermi rozstriechnuté, ako ich má Japonsko na svojich zástavách. Potom vystrel dľaň, aby ho zakryl a fúkol zároveň, akoby ho chcel zhasiť, ako sa zhášajú sviece. Básnik ruval sa so slncom od detstva. Miloval ho i nenávidel. Skákal v ňom, ako kobyľka, po parkoch trávnatých dedov svojich a skrýval sa pred ním po jaskyniach. Keď sa skrýval, vedel, že sa pred ním skrýva. A teraz ono rástlo s novou jarou.

Študent a Rousseau idúcky domov mlčali. Rousseau o farbách rozmýšľal, ako sa ony práve rozzelenávali v úbočí, ktorým schádzali i hľadal im analógiu vo sfére sluchovej. Napísal si bol dávno na kúsok papiera, že melódia v hudbe je to isté, čo je kresba v pekných umeniach a farbe že zodpovedajú akordy a zvuky. Teraz sa mu to zdalo veľmi nedostatočným. Čo je farba, čo je farba? spytoval sa v sebe. Mládenec prešiel v akomsi ostrom nevädzovom habite povedľa. Prečo je farba jeho tá istá, ako farba nevädze. Vtáčatá rozhlaholili sa okolo záhrad des Eaux Vives, teraz ich počul, oko zažmúril a chcel počuť ich farbu, ale nepočul. Len farba čierneho drozda temnela mu v duši.

A slovenský študent hútal: Kant sa mýli o vzniknutí zeme. I ona sa tak zrodila, ako sa rodí všetko.

Svetlo bolo len a tma a zápas oboch a svetlo bolo Slnce, zázračná buňka vesmíra. I rozdelilo sa slnce v jadre svojom, ako delieva sa jadro buncéne a oddelil Boh svetlo od svetla a bol deň prvý.

I začal sa vo vesmíre zápas dvoch slnc a keď sa rozsvetlovalo jedno slnce, haslo slnce druhé a keď sa druhé slnce rozsvetlovalo, haslo prvé. Napokon zvíťazilo slnce jedno a rozpálilo sa do biela, do belosti oslepujúcej. A druhé slnce vtiahlo oheň svoj do vnútra svojho a na povrchu vznikla mu kôra. I nazval Boh svetlom slnce biele a slnce čierne zemou. A to bolo oddelenie svetla od tmy a po prvom dni vesmíru prvý deň zeme. A zem vydala trávy, byliny a ovocné stromy. Vydala ich, ako Boh vydal

svetlo zo seba, slnce i myšlienku. A mladý vetrík hladil trávy a byliny skláňali si v ňom hlávky mladé.

A rozostrel Boh zvuky nad lúčinami a povedal, že všetko je dobre.

Drozd hvízdal v olšine, kade kráčali a vtáča akési, ktorého hvizd smiechu bol podobný, mu odpovedalo. Živé ploty, zastríhané na spôsob versailleský, vypúšťali žlté svoje hviezdičky, kviet'a drobné.

– Čudný človek je lord, – povedal zrazu študent.

– Nesmrteľný.

– Ako každý smrteľník.

– A pozreli jeden na druhého a veky zašumeli im nad hlavami.

– Vy ste boli skutočne v dome pod svätým Petrom? – obrátil náhle Francúz.

– Divím sa, že sa tomu tak divíte.

Rousseau pomlčal.

On totiž v tom dome nikdy nebol.

A lord Byron, vyjdúc pred stĺporadie vily a podíduc briezkom nadol, smerom k jazeru, zastal naprostred cesty a, oprúc sa na tyč viničnú, hútal:

Rousseau má pravdu. Dajte každému človeku kúsok zeme, aby sa v nej papral a vypapre svoje šťastie, svoj stratený raj.

Cognianski susedia Byronovi sa už paprali v prsti, staré lístie vyhrabávali z trávy, pálili ho a kyprili prst' jeho popolom, haluziam ovocných stromov sa prizerali, pukom ich sa prihovárili, húsenice spomínali i sladkosť vína predlanského, ale básnik sám hľadel na d'alekú, s nebom sa zlievajúcú Juru, pohľadom, ktorý nič nevidel a nič nehľadal, len seba samého. Ale málo videl z prírody božej i Rousseau, kolfšuci sa rytmickým krokom smerom k siluete svätopeterskej.

Veľký prorok prírody chodil jarou akoby sa mu o nej len snívalo.

Tej noci lord Byron otvoril okno a dlho, dlho hľadel do noci. Zápasil so svojím subjektivismom giganticky. Hľadel dlho a uvedomoval si, čo vidí. Potom zavrel oči a dlho načúval noci, akoby striehol sluchom tajomstvá akési nečujne šepotané. A ešte ňuchal vo vetre, ktorý rozčeril vidiťne hladinu jazera a zašuchotal v kroví pod oknami vily. I striaslo ho náhle. Potom vstal z kresla obločného a namacajúc brko, máčal ho do ťažkého kalamára a písal. A sloka tiekla mu za slokou ako dávno nie a v týchto strofách Childa Harolda uvedomil si svoju silu. Duch jeho, čudne do seba prepädly, v šťastných chvíľach našiel spojenie so svetom náruživé a stretnutie dvoch svetov rozspievalo sa v zmysloch. V tejto partii tretieho spevu zmysly jeho sa priamo rozhyrili, zbudené jarou i hodili sa na korisť, ako zvery vyhladlé, zo zimného spánku prebudené.

Delili sa o korisť. Zrak hodil sa napred na ňu, pijúc farby noci dychtíve, akoby sa krvou opájal. V zápätí prebudil sa sluch a prudko odsotiac súpera svojho, rozľahol sa nad korisťou noci tejto sám, suverénne. No už hlásil sa zver nový a jeho meno bolo Čuch. Hyena nočný zver je a zo všetkého tvorstva jej čuch je vyvinutý najsubtílnejšie. Zrak vtedy spí, skôr vydáva akosi svetlo, než by ho prijímal. Oči zverov v noci fluoreskujú. No bdie vtedy sluch a vníma o toľko intenzívnejšie a ešte bdie čuch a hýri. Hyena je medzi zvermi, čo medzi vtákmi orol a sup. Mŕtvoly vyhľadáva. Delektuje sa vôňou ich rozpadania. A napokon každý človek stane sa hyenou. Napokon. Vo vlastnom hrobe. Keď už nič nevidíš a nič nečuješ. Keď slepý si a hluchý. Keď tma je a mlčanie okolo teba. Keď svetlá, farby a zvuky dohrali svoju rolu, vtedy začne sa kráľovstvo puchu. Rozkladajúc sa, prežívaš sa čuchom znova, celý život svoj vyvonáš, ani nedýchajúc, vyvonáš zmysel jeho.

Bláznivé boli myšlienky Byronove, keď uvedomil si rytmus svojho zmyslového vnímania. Potom na chvíľu, chvíľočku, rytmus zastal a celé tajomstvo noci sa mu zvláštne ucelilo. Už dávno prestal písať, mlčiak. Nebo bolo ako tmavý mramor a na jednom mieste sa náhle prebilo a čudne presvitalo cez trhlinu tú svetlo. I sklonil hlavu skrúšene.

A do poézie jeho odvtedy dostal sa zvláštny rytmus zraku a sluchu. Zrak a sluch sú zmysly kráľovské. Sú zmysly dňa a ruchu životného. Spomenul si na jeden rozhovor s priateľom svojím francúzskym, keď priateľ jeho širokým rečnením rozkrákoril sa o analogičnosti kresby a piesne. Nechápal vtedy, prečo blčalo vtedy rečníkovi tomuto, z ktorého úst francúzština valila sa sladko, ako zvuk, vyťahovaný z huslí rukou najdelikátnejšou, prečo blčalo mu v očiach svetlo akéhosi fanatizmu. Teraz povedal si: Voňal v tej chvíli podstatu života. Kde farba a zvuk jedno je. Kde všetko hmatáš prstami nehmateľnými.

Temer do rána bdel lord. A včas ráno obul si jazdecké nohavice svoje, ktoré mu úzkymi svojimi sárami biedu nohy vždy bolestne pripomínali a skočiac na koňa svojho, ktorého nozdry chveli sa v rannej čerstvosti, letel vystreleným šípom do vetra a za dedinkou Tonex vbehol hlboko do územia savojského a širokým oblúkom vyšvihol sa na strmý Salève a odtiaľ hľadel na Rhône, ako preteká krajom velebne a na jazero, do ktorého pršalo belasé nebo, ako dážd' nezábudôk, ako spev strieborných strún Slnca voňavého a pripomínal si a odriekal v duši niektoré vety z Popea, zdalo sa mu, že ich vyslovuje na hlas, že rozvlnujú sa mu v svalstve jazyčnom, ako rozvlnuje sa vietor v jazere. A prekladal si ho na jazyk mlčania svojho vesmírneho: Sme údmi Boha živého, kosť z jeho kosti, duch

z jeho ducha. Okom jeho som a sluchom jeho som. Rukou jeho hladím čelo toto boľavé a dlane dvíham k blankytu oka jeho, rozkrídlenému nad zemou.

Kôň básnikov stál nad útesom skalným, sparený v jarnom vetre. Vo vetre tonuli zlomky detských výkrikov. Veselých, buclatých a veriacich vierou sneženiek bielych a fialiek voňavých veľmi. A sklonil hlavu svoju na šiju koňa svojho, mlčal dlho. Načúval hlasom, ktoré vystrekovali od zeme k slncu. Suché niektoré, ako dlhá, vrývajúca sa do blankytu trstina a druhé ako javory, v ktorých pohýna sa miazga a tretie ako tulipány biele a ružou zastreknuté.

Potom prudko zdvihol hlavu a miernym závratom pohľadu svojho objal celý svet. I zdalo sa mu, drží ho v dvoch dlaniach, kvet rozkvitnutý, nápoj sperlený v kalichu neviditeľnom, v kalichu striebornom, rozzvonenom. A primknúc ho k perám svojím, vypíja ho až do dna.

Krásne zviera pod ním žmúriло do slnca, akoby svetlo slnečné preciedzalo mihalnicami svojimi a dýchalo rovnomerne a hlboko. Potom zaprelo sa náhle, zosrkalo a lesklou kožou prevalil sa mu chladný pot. Zdalo sa zvieraťu tomuto, že skočí do priepasti. Že musí sa zvaliť do nej, ako keď zvalí sa zo stromu hruška, nevyhnutnosťou akousi odlúpená a stiahnutá. Ale lord pohladil zvieraťu šiju a ono cítilo sa pevným nad priepasťou. Telom svojím čelilo vetru, laškujúc si s ním šantovlive i pôžitkársky, podkovou bielou zakresalo o kameň, na ktorom stálo a kochalo sa šramotom úderu, čudujúc sa jeho zvuku. Napokon, zacítiac tlak zubadla, obrátilo šiju najprv, potom hrud', načúvalo veleniu pána svojho svojím zmyslom hmatu prejemným.

A dievča gaštanové malo vlasy, cez okno hľadelo a spievalo si v duši mlčanlive: Platany staré vyhnali puky tučné, rastúce dohora, ako sviečičky na stromkoch vianočných, slnce prízerá sa im zhora jasné a dumá v hlave svojej, že ich pripáli. A gaštany čierne spustili pršteky svoje zelené, embriá listov, ktoré chcú sa rozostrieť v slnci v plnej nádhere, ako keď pávy rozostierajú si chvosty. Vtáča vtáčaťu sa prihovára a psícatko ovniava druhá svojho. Muška bzučí krídlom svojím suchým. Srdce človeku spieva. A slnce večne kraľuje. A slnce večne kraľuje.

Jazerom šinula sa prvá jarná bárka, ako veľký biely motýľ. Spev ohlášal sa z nej široký, opisujúc kruhy vo vzduchu neviditeľné. Jar chválil iste i on a čajek biele krdle v ňom sa radovali. Jar je pekná. Pekná.

Človek je Adam večitý. Boh postavil ho do raja a človek sa čudoval očima svojimi i ušima i čuchom a dával veciam mená. Stromom, zverom i vtákom. A každej jari znovu rozoznáva človek veci, ktoré ho obtáčajú

a teší sa nimi. Drozda drozdom pomenuje. Lastovicu lastovicou. Zeleň zeleňou. Rosu rosou.

A ženu Evou.

Jazero nie také bolo, akým ho Byron videl v noci, ani nie takým, akým ho videl Milton. Bolo ako rozliate sklo, roztavený svetlý drahokam vetrom brúsený. Nebo je sklenná guľa, hovoril si básnik, vypätá nad morami a nad pevninami, a v azúre jeho more sa zrkadlí šíre, Atlant i Adria, ako on sfarbuje zas jazero. Na jednom okraji jazera, okolo polostrovka Bel, sfarbovalo sa jazero do tyrkysova, ale farba jeho sa menila. Nebolo vysvetlené myšlienkou básnikovou.

Vták akýsi, orol najskôr, preletel mu nad hlavou, veslujúc brkami temer nebadateľne. Ako doma, v škótskych horách vše, schytila ho túžba lietať. Kôň, s uzdou popustenou, laškoval si po holi selévskej, ktorej tráva plúšťami vymáčaná, vetrami vysušená, suchotala ako slama. Nadhadzoval svojho pána, ako by sa bavil ním a pri každom skoku jeho poklesla hlava básnikova. Pritiahol opraty vzdorovite a vzpriamiac sa i cloniac dľaňou očiam, zahľadel sa na Mont Blanc. Centrálna reťaz pohoria zdala sa byť chrptom jaštera predpotopného, zvápenelého, a oblaky nad ním ľahké, ako vlny morské, zdali sa prenášať veku. Právě krídlo hradisko rozrúcané, divšie bolo od hradísk, ktoré ho tak zaujímali na všetkých jeho cestách. Bozi sa bili v tých skalách, hovoril si, keď ešte človeka nebolo. Bili sa, výskajúc do mračien a hádzuc sa do priepasti. A na ľavej strane, na kopci za zákrutou Arvy, zdala sa mu vidina sedí na snehu teplá, slávy dcéra akási v azúre tom jej ružové vlasy. Rieka nablízku bola svetlá ako jazero, ale ďalej zbelela i bežal pohľadom za ňou, proti jej toku hadistému, a ešte ďalej mysl'ou i kričala mu duša mlčanlive: Z dutiny skalného hradu tohoto vyvieraš, čo je jeho tajomstvom? Ale Arva mlčanlivá bola, ako Lethe. A oko básnikovo zosmutnelo.

A kým sa zrakom prehŕňal v skalách, bielych ako vymáčané kosti, v diaľke i blízku, kde ich hŕba bola strúchlivelá, kôň jeho pyskami ako guma hladkými a teplými ako temä nemluvniatka, chytikal vetvičku, z ktorej zelených pukov vydobali sa prvé maňušky, žlté ako kačičatká. I zmeral básnik pohľadom všetko a povedal: Večnosť, veď si len zvláštna. Ako jeden deň.

V ten deň Jean Jaques premohol povahu svoju a so zelenou ratoliestkou v ruke zaklopal na dvere štvrtého poschodia záhadného domu.

V ten istý deň slovenský študent zastal v obloku na Mont de Sion a nesmelo hľadel do slnca. Srdce mu krotko húdlo o sláve vesmíru. V susedstve kdesi hodinár klepkal na nákovku svoju. Raz dva. Raz dva.

A vtáčatá rozšvitorili sa, akoby nebožiecom vítali do vzduchu skleneného. Slnce! nik nevysloví slávy Tvojej. Zem rodička chváli Ťa a myšlienka človeka vyslovuje obdiv Tvorcovi Tvojmu.

A Jean Jaques sklonil hlavu a podnesúc k ústam okraj ženevských šiat, zdalo sa mu, že poľúbil svetlý azúr, po ktorom obláčky biele tonuli ako myšlienky dieťaťa.

Hlas vtáčatá, neviditeľne ukrytého kdesi, triasol sa v teplom vzduchu, ako keď sa v diaľke trasú fatamorgány. Blížil sa a vzdal'oval sa. Naproti na vysokom dome na streche vypätej strmo nad poschodím najvyšším, medzi komínmi a sklenenými okienkami deti behali a výskali. Na tyčiach železných prechádzali, veslujúc ručičkami. Na vyšších tyčiach sa prekrúcali. Ich siluety kmitali sa na svetlom blankyte závratne, akoby na svete nebolo priepastí. Akoby sa noha človeka nemohla pomýliť. A všetko bolo dobre. Nôžka dieťaťa sa nepomýlila ani o vlások. A ručička držala sa sťažňa, ako nôžka netopiera.

Čajka lietala im nad hlavou. Možno ona im bola strážnym anjelom. Slnce svietilo nad nimi. Vedelo, že ich potrebuje. Že ich ešte potrebuje.